

DİVAN ŞİİRİNDE ERGUVÂN

Şener DEMİREL*

ÖZET

Divan şiirinin belli başlı konularından ve aynı zamanda şairlerinin ilham kaynaklarından biri de tabiattır. Divan şairlerinin tabiatı yorumlamaları daha çok sembolist, yer yer empresyonist sayılabilecek bir algılamanın ürünü olarak karşımıza çıkar. Tabiatın çeşitli unsurları üzerine kurulmuş çok zengin ve renkli tasavvurlardan meydana gelmiş olan şiirler, işte bu algılamanın ürünü olarak ortaya çıkmışlardır.

Tabiata ait unsurların en dikkate değer olanlarından gül, lâle, sümbül, nergis, servî gibi çiçek veya ağaçların büyük çoğunluğu sevgiliye ait güzellik unsurlarının mazmunu olarak kullanılmıştır. Söz konusu çiçeklerden biri olan erguvân, kırmızıya yakın pembemsi rengi ile aynı zamanda bu yazının ana konusu durumundadır. Erguvân çiçeği sevgiliye ait dudak, yanak, yüz gibi güzellik unsurları başta olmak üzere birbirinden değişik ve zengin çağrışımlar bağlamında Divan şairine ilham kaynağı olmuş, Divan şiirinin kendisine has renkli dünyasının renkli bir unsuru olarak edebiyattaki yerini almıştır.

Bu yazıda önce erguvân kelimesinin adı, anlamı, rengi ve hangi inanışlara konu edildiği hususunda kısa tespit ve değerlendirmelerde bulunulacak, sonra da Divan şiirinden seçilen örnek beyitlerle şairlerin ne tür hayâl ve çağrışımlarla şiirlerini kaleme aldıkları ortaya konulacaktır.

*Doç. Dr.; Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Elazığ, 2009,

Bu yazı 25-27 Nisan 2007'de Erzurum'da düzenlenen Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu'nda 'Türk Şiirinde Erguvan Üzerine Bir Deneme' adlı bildirinin "Divan Şiiri" bağlamında ele alınmış ve sadece divan şiirine ait örneklerle zenginleştirilmiş halidir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/8 Fall 2009

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, Divan şairi, erguvân, çiçek, hayal, çağrışım.

JUDAS TREE (ERGUVAN) IN DIWAN POETRY

ABSTRACT

Nature is one of the main topics of Diwan Poetry and it is also accepted as the inspiration sources of poets. The explanations of poets related to nature are mainly seen in cases of symbolist and sometimes impressionistic perceptions depending on the existing circumstances. Poems which have been written on the various peculiarities of nature have also been created by many wealthy and colourful imaginations and as a consequence of that perceptions they have been appeared.

The most valuable and noticeable factors of nature such as rose, tulip, hyacinth and cypress (flowers and plants) are tackled as the beauty impressionists towards lovers. As it is pointed through the passage, Erguvan (Judas Tree) is one of the mentioned flowers upwards is pinky nearly to reddish colour and it is the main topic of this study. Erguvan (Judas Tree) has been the inspiration source of Diwan Poetry and it is mainly mentioned about lovers' lips, cheeks and face and also many other various and colourful connotations. It has taken its mystical value from the colourful world of Diwan Poetry because of those characteristics.

Throughout this work, firstly the name, meaning, colour and beliefs of Erguvan will be shortly determined and evaluated and then it will be tried to show in what imaginations and connotations poets have written their poems through the selected poems of Diwan will be clear.

Key Words: Diwan Poetry, Diwan Poet, Judas Tree (Erguvan), Flower, Imagination, Connotation.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

GİRİŞ

Yaklaşık altı asır süren Divan şiirinin belli başlı konularından ve şairlerinin de ilham kaynaklarından biri hiç kuşkusuz tabiattır. Tabiat, bir yandan İran edebiyatından alınan mazmunların, bir yandan da yüzyılların meydana getirdiği geleneğin şekillendirmesi sonucu bazen sembolist, bazen empresyonist hatta bazen de sürrealist denilebilecek bir tasavvurun ürünü olarak ortaya konulmuştur.

Divan şairleri tabiattaki her bir unsuru bazen olduğu gibi, bazen de ya şeklinin ya renginin ya da kokusunun kendi tasavvur dünyalarında meydana getirdiği izlenim ile algılamış ve daha sonra da bunu dışa vurmuşlardır. Söz konusu dışa vurmalar bir yönüyle bireysel bir özellik taşıırken, bir yönüyle de yıllar içinde aynı tasavvurun tekrar tekrar kullanılması sonucunda geleneğin bir parçası olarak daha genel bir çağrışımlar dünyasını yansıtır hale gelmiştir. Bu bağlamda gül, lâle, nergis ve erguvan gibi çiçekler tabiatın birer parçası olarak şairler tarafından birbirinden farklı ve zengin çağrışımlara malzeme olmuşlardır.

Bu yazıda gül ve lâle gibi şekli ve rengi ile ön plana çıkan erguvan çiçeğinin, Divan şiirinde ne tür bir tahayyül ve tasavvura ilham kaynağı olduğu araştırılmış, bu yapılırken de önce kelimenin adı, anlamı, nereden geldiği, rengi gibi hususlar üzerinde durulmuş, en sonda da Divan şiiri geleneği içindeki kullanımını örneklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Orhan Okay, İstanbul, özellikle Boğaziçi ile ilgili duygu, düşünce ve hatıralarını dile getirdiği “Boğaziçi Hâlâ Güzel” başlıklı bir yazısında erguvân ile ilgili olarak şunları söyler: ‘Eski İstanbullular, özellikle Boğaziçi sakinleri cemrelere, nevuza dikkat etseler de asıl baharın geldiğine erguvânların çiçek açmasıyla kani olurlardı. Dev gibi çamların, çınarların, kestanelerin arasında kaybolmuşken nisan sonlarına doğru birdenbire çıldıran çiçekleriyle baharın saltanatını onlar tek başına yürütür. 1940’larda, adı çoktan değişmiş de olsa hâlâ Şirket-i Hayriye denilen vapurların gedikli yolcuları, kaptanın sanki her seferinde Boğaz’ın gizli bir köşesini göstermek ister gibi usta manevralarıyla, hiç beklemedikleri küçük bir dönüşünde tepelerde, yamaçlarda, kıyılarda, köşkerin, yalıların bahçelerinde açık mor mu, eflâtun mu, pembe mi, hayır hiçbiri değil, o kendi ismini taşıyan rengiyle erguvânlarla karşılaşırlardı. O zaman, hilkatın ustalar ustası ressamının fırça darbeleriyle bütün Boğaz, göğü ve deniziyle erguvân olurdu.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Ufku bir fırçada has bahçeye döndürdü bahar
Erguvân göklerin altında sular leylâkî... (Okay, 2002)

Mehmet Yaşın de, yüzyıl öncesine kadar Bursa'da bir bahar geleneği olarak "Erguvân Bayramı"nın kutlandığını, Evliya Çelebi'nin "Erguvân Cemiyeti Faslı" diye söz ettiği bu geleneğin Emir Sultan tarafından başlatıldığını, her yıl Nevruz başlarında Anadolu'nun dört bir yanından Bursa'ya gelip Emir Sultan türbe dergâhını ziyaret eden dervişlerin, sabahlara kadar zikrettiklerini Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Bursa'yı anlattığı *Beş Şehir* adlı kitabının ilgili bölümünden haber verir (Yaşın, 2004).

Gerçekten erguvân özellikle rengiyle geçmişten günümüze, sadece göze hitap eden bir bitki olarak görülmemiş, aynı zamanda içinde şairlerin de yer aldığı çok sayıda sanatçıya türlü açılardan ilhâm kaynağı olabilmiş bir çiçektir.

1.Erguvânın Adı, Anlamı ve Rengi

Ergevân, ergavân, erguvan gibi okunuşlarla karşımıza çıkan Farsça asıllı kelime Türkçe Sözlük'te "Baklagillerden, eflatunla kırmızı arası renkte çiçek açan, güzel bir süs ağacı, deliboynuz (*Cercis siliquastrum*): "Erguvan dallarından örülmüş çardağın içi loştu iyice."- N. Cumalı. Erguvanî, Eflatunla kırmızı arası renk, bu renkte olan." (TDK.Türkçe Sözlük, 1988:462).

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı* adlı eserinde erguvan hakkında şöyle söyler: Ergevân, pehlevân vezninde. Bu isimle maruf kırmızı çiçektir. Bârid ve yâbis, şerbeti def-i humâr ve ahşab-ı mahrukasını tıla, inbât-ı şa'r ve hizâb hususunda dahi bî-nazîrdir. Ercuvân muarrebidir (Mütercim Âsım Efendi, *Burhan-ı Katı*,2000: 222).

Ahmet Talat Onay, "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar" adlı eserinde "Ergavân, kırmızıya mail bir çiçek. Eski tıbbâ göre tabiatı soğuk ve kuru olduğundan şerbeti sarhoşu ayıltırmış, mahmurluğu giderirmiş, şarabı ferahlık verirmiş. Yakılmış ağacının külü vücutta kıl çıkmayan bir yere sürülürse, kıl bitirir, ellere yakılırsa kınadan daha güzel parlak düşermiş" der ve bu açıklamasından sonra Nevî-zâde Atâyî ve Şeyh Gâlib'den aldığı aşağıdaki şu iki beyti örnek gösterir:

Zamâne gussaları bi-girân imiş bildük
Velî devâsı mey-i ergavân imiş bildük (Nevî-zâde Atâyî)

Nasf-ı cemili öyle müferih ki söylesem
Te'sîr ider dimâga mey-i ergavân gibi
(Şeyh Gâlib) (Onay, 1993:149)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Turhan Baytop, Türkçe Bitki Adları Sözlüğü'nde erguvân ile ilgili olarak "pembe çiçekli, 2-10 metre yüksekliğinde bir ağaç ya da ağaççık, çiçekleri çiğ ya da yağda kavularak yenen, Batı Anadolu'da yetişen bir bitkidir." demektedir (Baytop, 1997: 100).

İskender Pala da Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü'nde "Ergavân, kırmızı renkte bir çiçek. Rengi dolayısıyla şarap ve dudak ile birlikte anılır." diyerek Onay'ın söylediklerine benzeri bilgiler verdikten sonra da Karamanlı Nizâmî'nin (ö.1469-73) aşağıdaki beytini verir:

Ger idersem kadd ü ruhsârün yolında cân revân
Bitiser sinümde sinem üzre serv ü ergavân (Karamanlı
Nizâmî) (Pala, 1989:297).

Yukarıdaki beyitte kad/boy ile serv ve ruhsar/yanak ile erguvân arasında kurulan ilgi (aynı zamanda güzel bir düzenli leff ü neşr sanatı vardır) dikkat çekicidir.

Yukarıdaki tanımlardan anlaşılacağı gibi, erguvân özellikle rengi ile dikkat çeken bir çiçek/ağaçtır. Kırmızı, eflatun, eflatunla kırmızı arası, pembe veya pembemsi gibi ifadeler, erguvânın en belirgin özelliği olan rengini eksen alan tanımlardaki ortak ifadelerdir. Aşağıda özellikle Divan şiirinden alınan örneklerde gayet açık bir şekilde görüleceği gibi, Divan şairlerinin büyük bir çoğunluğu, erguvânın rengine atıfta bulunmuş, hayal ve çağrışımlarını erguvânın rengi çerçevesinde kurgulamaya çalışmışlardır.

Erguvânın rengi konusunda, kaynaklarda birbirinden değişik görüşlerin dile getirildiği, bu bağlamda söz konusu kaynaklarda erguvânın renginin kırmızı, kırmızıya mail, pembe, pembemsi, mor, eflatun, eflatunla mor arası gibi renklerle tarif edilmeye çalışıldığı görülmüştür. Örneğin Süheyl Ünver, erguvânın Farsça bir renk ismi ve isminin de rengi olduğunu belirtirken, Mehmet Yaşın de "Ergavân, kırmızı renkte bir çiçek. Rengi dolayısıyla şarap ve dudak ile birlikte anılır." diyerek İskender Pala'nın Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü'ndeki erguvân ile ilgili sözlerine yer verir (Yaşın, 2004).

Hasan Doğruyol da Erguvan Üzerine adlı yazısında erguvanın rengi konusuna temas eder ve bu konuda şunları söyler: "Ülkemiz florasının doğal türlerinden olan bu ağacın nisan ve mayıs aylarında, yapraklanmadan evvel tüm dallarda ve gövdede bulabildikleri neredeyse bütün noktalardan pütür pütür açan eflatun-pembe renkli çiçekleri, ağacı adeta bir çiçek topuna çevirir. Kalp şeklindeki yaprakları ve körpe filizleri daha sonra kırmızımsı erguvânî renkte belirir, sonra yeşile döner ve bu renk cümbüşüne sonbaharda sarı ve bunun çeşitli tonları da eklenir. Erguvanlar bu gösterişli

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

bayramlıklarını giyince, Uludağ yamaçları sanki her vadisinden bir ateş ırmağı akıtıyormuş görüntüsüne bürünür. Erguvan rengi, aurada derin bir ruhsal bütünlüğe işaret eder. Bu renk, doğal yolla ancak bazı yumuşakçaların topluca yok edilmesi pahasına elde edilir.” (Doğruyol, 2004:57).

2. Çeşitli İnanç ve Kültürlerde Erguvan

Erguvanın Eski Mısır'dan Anadolu'ya, Amerika yerlilerinden Şamanlara kadar oldukça geniş bir inanç ve mitoloji coğrafyasına yayıldığı bilinir. Özellikle erguvan renginin birbirinden değişik sembolik anlamlarla yüklü olduğu araştırmacılar tarafından tespit edilen bir husustur. Örneğin, Eski Mısır'da ve Roma'da asalet sembolü olması gibi. Öyle ki Roma'da erguvanî pelerini ancak imparatorların giymesi söz konusu olabilirmiş. Ayrıca Hz. Harun'un efodunun renginin erguvanî kırmızı olması ve Hz. İsa'nın çarmlıha gerilmeden önce ona erguvanî renkli bir giysi giydirilmesi gibi (Doğruyol, 2004:58).

Hıristiyan kültüründe müstakil kitaplara konu olan Erguvan ağacı efsanesi vardır. Bu efsaneye göre “Erguvan ağacı İngilizce konuşulan ülkelerde, Judas Tree yani Yahuda'nın ağacı olarak bilinir. Yahuda, İsa'yı ele verdikten sonra kendini erguvan ağacına asmıştır. Ağacın dallarının çarpık çurpuk biçiminin bu olaydan kaynaklandığı anlatılır. Aynı efsanenin başka versiyonlarında ise, ağacın çiçeklerinin İsa'nın gözyaşlarını, çiçeklerin pembe renginin ise Yahuda'nın ihanetinin utancını yansıttığı rivayet edilir.¹

Mehmet Yaşın erguvan ile ilgili olarak yukarıda verilen rivayetlerin dışındaki birkaç rivayet/efsaneyi şöyle özetler:

1. Amerika'nın sahib-i aslısi diyebileceğimiz Kızılderililer, Kiowa'lar meselâ, erişilmez bilgelikleriyle, bu kısa ömürlü çiçeklerin ilk tomurcuklarını ilkbaharın kesin işareti olarak görmekte hiç gecikmemişler; “kara” kışı kovup uzaklaştırmanın en kestirme yolu olarak da, erguvanların çiçeklenmiş dallarını çadırlarının kapısına asıvermişler.

2. Şaman büyücülerin binbir türlü hastalığı kovup uzaklaştırmanın kestirme yolu olarak erguvan kabuklarını kullandıkları da biliniyor...

3. Kadim Yunaneli'nde “kerkis”, yani “mekik” deniyormuş, çiçeklerinin biçimi dokumacının mekiğini çağrıştırdığı

¹ Ana Britannica, C.11, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.323

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

için. Ama bazı frenk dillerinde “yahuda ağacı” adı veriliyor (Yaşın, 2004).

2.2. İslâm İnancı ve Türk-Osmanlı Kültüründeki Yeri

İslâm kültüründe de erguvânla ilgili rivayetlere rastlamak mümkündür. Bu rivayetlerden birinde Hz. Peygamber’in “ben erguvân renkli şeyin üzerine binmem” dediği nakledilmiştir.² Bu rivayetin yanı sıra Hz. Berâ’nın “ben onu kızıl bir hulle içerisinde gördüm; o hulle benim o zaman kadar sırtında gördüğüm en güzel libastı” şeklinde bir rivayeti de vardır.³

Türk geleneğinde de dikkate değer bir yeri olan erguvânın Sultan Tuğrul’un (ö.1194) çadırının rengi olması açısından önemlidir. Çünkü çadır, Türklerde hakimiyetin sembolüdür ve bu açıdan rengi çok önemlidir. Osmanlıda ise erguvânî rengin ön plana çıktığı; Rodos fatihi Kanunî’nin, şövalyelerin reisi L’isle Adam’ı önce yağmur altında uzun bir süre beklettiği, daha sonra erguvânî renkli çadırda kabul ettiği rivayet edilir (Doğruyol, 2004:58).

Erguvânın Osmanlı kültüründe özel bir yeri olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Yüzlerce şairin hayaline konu olmuş bir unsurun kültürün parçası olarak kendine yer edinmesi olası bir sonuç olsa gerek. Yazar Ramis Dara’nın ‘Erguvân Zamanı’ adlı kitabında XIX. yüzyılın sonları XX. yüzyılın başlarında Bursa’da erguvânın ‘Erguvân Bayramı’ adı altında bir kutlamanın ana unsuru olduğu anlatılmaktadır. Kitapta bu bayramın öyküsü şöyle anlatılıyor: “Buharalı bir çömlekçinin oğlu olan Seyyid Ali (Seyyid Şemseddin Muhammed bin Ali el- Hüseyini el Buhari) Medine’deyken rüyasına Hz. Muhammed girer ve ona, ‘Anadolu’ya gidip hizmetini orada sürdür’ der. Seyyid Ali bunun üzerine tasını tarağını toplayıp yola çıkar. Bursa’da yerleşmeye karar verir. Kısa sürede tanınır, Bursalılar onun ziyaretine koşar. Henüz 22 yaşında olan Seyyid Ali, “Emir Sultan” diye anılmaya başlanır. Emir Sultan bir süre sonra, Sultan Yıldırım Bayezid’in kızı Hundi Hatun’la evlenir, saraya damat olur. Osmanlı ordusu artık onun duasını almadan sefere çıkmaz olur. Herkes tarafından çok sevilen Emir Sultan 1429 yılında vefat eder. O tarihten itibaren bahar başlangıcında -erguvânlar çiçeğe bezenince-Türkiye’nin dört bir yanından gelen müridleri, Emir Sultan’ın türbesini ziyaret eder. Kalabalıkların Bursa’da bulunduğu bu dönem, “Erguvân Cemiyeti, Erguvân Faslı, Erguvân Bayramı” diye anılmaya başlanır. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi’nde “Erguvân Faslı” unvanı

² Hadis, Ebu Davud, Libas, 11; Tirmizî, Edeb, 30

³ Hadis, Buhârî, Libas, 35, Müslim, Fezâil, 91

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

altında değindiği bu toplantılara çok sayıda insanın katıldığına tanıklık etmek üzere “deniz gibi” ifadesini kullanır” (Dara, 2004).

Gerçekte ergavân/erguvân Türk şiir geleneğinde, özellikle Divan şiirinde gül ve lâle kadar önemli bir yere sahip olmasa da yine de kırmızıya çalan pembemsi rengi ile gül ve lâle gibi şarap, kan, kanlı göz yaşı ve sevgilinin yanağı gibi birbirinden değişik tasavvura malzeme olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda erguvânın adı, anlamı, rengi ve çeşitli inanışlardaki yeri ile ilgili açıklamalar yapıldıktan sonra, aşağıya bu yazının esas konusunu teşkil eden Divan şiirinde erguvânın hangi tasavvur ve tahayyüller çerçevesinde Divan şairlerine ilham kaynağı olduğu, yine onlardan alınan örnek beyitlerle ortaya konulacaktır.

4. Divan Şiirinde Erguvân

Divan şairlerinin erguvân ile ilgili duygu ve düşüncelerinin ne olduğunu ortaya koyan örnek beyitlere geçmeden önce divan şairinin tabiata bakış açısı hakkında kısa bir değerlendirmede bulunmak gerekir. Öncelikle Divan şairinin genelde tabiata, özelde erguvâna halk ve Tanzimat sonrası, özellikle Cumhuriyet sonrası dönem şairleri gibi bakmadıklarını, aralarında ciddi bir algılama ve yansıtma farklılığı olduğunu belirtmek gerekir. Divan şairinin tabiata bakışı, görüneni anlatmaktan ziyade görünenin kendi muhayyilesinde meydana getirdiği izlenimi, kendine has bir söyleyiş kalıbı içinde dışa vurmak biçimindedir. Çok şeyde olduğu gibi Divan şiirinin tabiatı algılayışının arka plânını tasavvuf şekillendirir. Sabri Esat Siyavuşgil, konuyla ilgili bir yazısında şöyle der: Divan şairi tabiatı, bir mutasavvıfın gözüyle görür. Nazarında tabiat, bütün çiçek, su ve rüzgârıyla, vahdaniyetten nişânedir. Her varlık, kül olan Vücûd-ı Mutlak'ın bir cüz'ü; her manzara, Hüsn-i Mutlak'ın bir tecellisidir. Divan şairi, tabiata bir ayna imiş gibi bakar ve onda yalnız kendini, yani insanı görür (Siyavuşgil, 1943'ten akt. Elçin, 1993:10).

Gerçekte Divan şairi tabiatla ilgili hangi unsuru ele almışsa mutlaka insanı anlatmak için bir araç olarak tasavvur etmiş, bu çerçevede değerlendirmiştir. Şükrü Elçin Siyavuşgil'den aktardığı yazısının devamında Divan şairi ile tabiat arasındaki ilişkinin boyutunu şu sözlerle devam ettirir: Divan şairi hassasiyet ve muhayyilesini tabiata tâbi kılmaz, şiirini yalnız ona, münhasıran ona râm etmez; bilâkis tabiatı kendi felsefesine, kendi dünya görüşüne bağlar ve onu muhayyilesinin bir bahçesi hâline getirir (Siyavuşgil, 1943'ten akt. Elçin, 1993:10).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

İlerideki örneklerden daha iyi anlaşılacağı gibi Divan şairlerinin erguvâna bakışları ve değerlendirmeleri, gül, lâle, sünbül ve nergise bakış açılarından hiç de farklı değildir. Hatta tamamen aynı tasavvurla baktıkları rahatlıkla söylenebilir. Ancak erguvân, gül ya da lâle kadar yaygın ve her yerde görülebilen bir çiçek/ağaç olmadığı için onunla ilgili tahayyül ve tasavvurlarda belli bir oranda sınırlılık görülmektedir. Gerçi Divan şairi için unsuru görmek çok da önemli değildir; onun için önemli olan algılama, tasavvur ve tahayyül olduğu için, somut unsur öyle ya da böyle bir şekilde gerçekten soyutlanmış, olduğundan daha farklı bir hayalin çağrışımı için bir malzeme hâline gelmiş olacaktır.

Yukarıdaki satırlarda Divan şairlerinin tercihlerini daha çok yüz, yanak ve dudak gibi sevgiliye ait güzellik unsurlarının mazmunu olan gül ve lâle gibi çiçeklerden yana kullandıkları, erguvânın bu çerçevede biraz daha geri planda kaldığı belirtilmişti. Gül ya da lâleden bahsetmeyen bir Divan şairini düşünmek imkânsız iken, yaptığımız araştırmalarda erguvândan bahsetmeyen birçok Divan şairine rastladığımızı belirtmek gerekir.

Divan şairlerinin erguvânı konu edindikleri beyitlerin neredeyse tamamına yakınında renk unsurunun ön planda tutulduğu görülür. Bu bağlamda, sevgilinin yüzü/yanağı, âşğın göz yaşı ve kanı, şarap, âteş gibi unsurlar, hep renk ekseninde erguvânla ilişkilendirilen unsurlar olarak karşımıza çıkar. Aşağıda söz konusu unsurların Divan şairlerince hangi benzetme, hayâl ve çağrışımlar çerçevesinde ele alındığına dair örnekler verilecektir.

4.1. Erguvân-Sevgili-Sevgilinin Yüzü/Yanağı

Erguvân ile sevgilinin yüzü ya da yanağı arasındaki ortak payda renktir. Sevgiliye ait güzellik unsurlarının en başında gelen yüz/yanak çoğunlukla güle, gül yaprağına ve lâleye benzetilirken, kimi şairlerin söz konusu ilgilerin yanına erguvânı da ekledikleri görülür. Örneğin 16. yüzyılın önde gelen şairlerinden Hayâlî Bey (ö.1556-57) aşağıdaki beyitte erguvân ile yanak/yüz arasındaki ilgiye gonca'yı katarak şöyle der: “Gonca senin yüzünü görünce, çehresi utancından erguvân rengine döndü.”

Eyledi şermden görünce yüzün

Çehresin reng-i ergavâna gonca (Hayâlî Bey, K-13/13)

Aynı yüzyılın bir başka şairi Sunî (ö.1534-35) de Hayâlî Bey gibi erguvân ile sevgilinin yanağı arasında bir ilgi kurar ve kırmızı sarı renklerle bir renk cümbüşü meydana getirdiği şiirinde “ey yanağı erguvân” diyerek sevgilisine seslenerek “kaşların sarı olsa ne

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/8 Fall 2009

olur, çünkü şahların kaşlarının altın tozlu olması bir adettir.” diyerek bir geleneğe de işaret eder:

Kaşların zerd olsa n’ola ey yanağı ergavân
Şehlere âdetdür altun tozlu olmak çün kemân

(Sunî, G-136/1)

Ergavân-sevgilinin yanağı arasındaki ilgiyi konu edinen şairlerden biri olan Nâmî (ö.1604) aşağıdaki beyitte sevgilisinin yanağını düşünmesi sonucunda hatırının erguvân bahçesine döndüğüne işaret eder:

Ergavân-sitân olur fikr-i ruhiyla hâtırum
Şâh-sâr-ı yâsemendür dilde yâd-ı kâküli (Nâmî, G-379/3)

Divan şairleri arasında erguvân ile ilgili birbirinden değişik ve zengin tahayyül ve çağrışımlara yer veren şairlerin başında Bâkî (ö.1600) gelir. Bâkî bir beytinde “Karşımda sevgilinin yanağı ve sâkinin kadehi dururken güle erguvâna ve bahara kim minnet eder.” diyerek sevgilinin yanağı ve sâkinin kadehi ile gül ve erguvân arasındaki ilgiye leff ü neşr sanatıyla göndermede bulunur:

Ruh-ı dil-ber ü câm-ı sâkî nazarda
Ne minnet bahâr u gül ü erguvâne (Bâkî, G-406/4)

Sevgilinin yüzü ile erguvân arasındaki ilgiyi Ahmedî’nin (ö.1413) aşağıdaki beyitlerinde daha sade bir dil ve üslupla dile getirilmiş görürüz:

Didüm yâre ki yüzün ergavândur
Didi kim kâmetum serv-i revândur (Ahmedî, G-157/1)

Olsun şehâ yüzüne gül ü ergavân fidâ
Tûbî sıfatlu boyuna serv-i revân fidâ (Ahmedî, G-623/1)

Erguvân fidanını sevgiliye benzeten Bâkî dikkat çekici bir teşhis sanatıyla,

Zînet-i bâğ u bahâr olmuş nihâl-i ergavân
İyd-gehde salınur mahbûb-ı müstesnâ mıdur
(Bâkî, G-123/2)

diyerek, bağ ve baharın süsü gibi olan erguvân fidanının bayram yerinde salınarak dolaşan eşi benzeri olmayan sevgili olup olmadığını sorar.

Bu arada yeri gelmişken sevgilinin yanağı ile erguvân arasındaki ilgiyi sadece Divan şairlerinin konu edinmediğini, Halk

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

şiiirinin önde gelen simalarından Gevherî'nin (ö.1736) de, benzer ilgiyi sevgiliye bir dörtlüğünde dile getirdiğini belirtmek gerekir:

Bu gün ben bir güzel gördüm
Hilâl kaşı kemân olmuş
Dili bülbül saçı sümbül
Yanağı erguvân olmuş (Gevherî)

4.2. Erguvân-Ateş

Erguvânın renginden dolayı ilişki kurulan bir diğer unsur kırmızılığı ve ısıtıcı/yakıcı özelliği ile âteştir. Divan şairleri içinde Bâkî kadar olmasa da şiiirlerinde erguvâna dikkat çekici sayıda yer veren bir ikinci şair olan Nev'î (ö.1599) bir şiiirinde oldukça orijinal bir hayâl ile karşımıza çıkar. Şiiirde tasvir edilen zaman kıştır; ancak sürekli içki içen (beyte tasavvufî açıdan bakacak olursak sürekli olarak ilahî aşk şarabı/ateşini içen, ilahî aşkla hem-hâl olan) kişiye kışın/kesretin şiddeti tesir etmemektedir. Çünkü içki/ilahî aşkın etkisiyle gerçek âşık ilahî aşk ateşiyle yanmakta olduğu için durumdaki kişiye yağın kar sanki sıcak bir pamuk, erguvân şarabı da âteş gibi gelir." (Beyitte kar tanesi ile pamuk; erguvân şarabı ile de ateş arasında renk açısından güzel bir ilgi kurulmuştur.)

Şitânun şiddeti te'sîr ider mi rind-i mey-hâra
İsâl-i pembedür berf ü şarâb-ı ergavân âteş
(Nev'î, G-198/4)

Nev'î bir başka şiiirinde erguvân ile âteş arasındaki ilgiyi şöyle dile getirir: "İlkbaharın gelmesiyle birlikte açan erguvân ağacı sanki her tarafa alev saçmaktadır. Bu manzarayı gören bülbül bağa âteş düştüğünü sanır ve feryat etmeye başlar."

Her taraftan şu'le-sâz oldu nihâl-i ergavân
Bâğa âteş düşdi sandı eyledi bülbül figân (Nev'î, M/1)

Hayâlî Bey bir şiiirinde "harabat/meyhane içinde her peymânede/kadehte senin aksin görünmezse eğer, o peyman/kadeh bana cehennem, kadehin içindeki erguvân renkli şarap da ateş olsun." diyerek erguvân ile ateş arasındaki ilgiye renk açısından yaklaşır:

Harâbât içre her peymânede aksin görünmezse
Cehennem ola peymâne şarâb-ı ergavân âteş
(Hayâlî Bey, G-215/4)

Erguvân-âteş ilgisine farklı bir açıdan yaklaşan Revânî (ö.1524) ise "senin yaratılışınla sanasın ki kış mevsimi bahar oldu;

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

böyle bir ortamda duman sümbül, kıvılcım nergis ve erguvân da âteş gibi görünür.” der.

Sanasın kim bahâr oldı şitâ faslındı hulkunla
Duhân sümbül şerer nergis görünür ergavân âteş

(Revânî, K-14/9)

Erguvân-âteş arasındaki ilişkiyi gül bahçesinin ergavân, gül ve lâle gibi kırmızı renkli bütün unsurlarını bir arada kullanarak dile getirerek ortaya koyan Bâkî, bu unsurlarla tutuşmak, yanmak ve âteş komak fiillerini bir arada kullanarak, kırmızı rengin hâkim olduğu bir tabloyu gözler önüne serer:

Ergavânlar tutuşup hırmen-i gül yanmağ için
Gül-sitân milkine âteş kodı yir yir lâle (Bâkî, G-466/5)

4.3. Erguvân-Âşığın Kanlı Gözyaşı ve Kanla Dolu Sinesi

Erguvân ile renk açısından ilişkilendirilen bir başka unsur da, âşığın döktüğü kanlı gözyaşıdır. Sevgiliye ait güzellik unsurları karşısında âşık cephesinde tespit edilebilen iki unsurdan, âşığın erguvâna benzeyen sinesindeki yara ile döktüğü kanlı gözyaşıdır, denilebilir. Âşık çeşitli nedenlerle (mecazî ya da gerçek) sevgiliye kavuşamamanın verdiği acıyla sürekli ağlamakta, gözyaşı dökmektedir. Öyle ki âşığın döktüğü gözyaşları belli bir zaman sonra, uzun süreli ağlamanın neticesinde kıpkırmızı olan gözden akarken, sanki gözden kan damlıyor izlenimini verecektir.

Nevî (ö.1599) bir şiirinde “tenim gözyaşlarımın kanlı olmasından dolayı erguvân ağacına dönmüştür. Aynı şekilde vücudum viran, yüzümün rengi de sapsarı kesilmiştir.” der.

Tenüm hûn-ı sirişkünden nihâl-i ergavânîdür
Vücûdum oldı vîrân şehr-i rûyum za’ferânîdür

(Nevî, G-59/1)

XVII. yüzyılın önde gelen isimlerinden biri olan Şeyhülislâm Yahyâ (1643-44) da, kanlı gözyaşı ile erguvân arasındaki ilgiyi şöyle bir beytinde şöyle dile getirir: “Gözümü baştan ayağa damla damla kan içinde gören, bu, dert ve mihnet gülbahçesinin erguvân ağacıdır.”

Ser-â-pâ katre katre kanlu yaşıyla gören çeşmüm
Nihâl-i erguvân-ı gülsitân-ı derd ü mihnet der

(Şeyhülislâm Yahya, G-56-4)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Fasîhî (ö.1694) erguvân şarabı ile kanlı gözyaşı arasındaki ilgiyi bir beytinde şöyle dile getirir. “Ey sevgili senin la’l gibi kırmızı olan dudağının hasretiyle bâde bana kan, kanlı gözyaşım da bana erguvân şarabı oldu.”

Hasret-i la'lünle cânâ bâde kan oldu bana
Eşk-i hûnînüm şarâb-ı erguvân oldu bana (Fasîhî, G-4/1)

Duygularını oldukça sade benzetmelerle dile getiren Ahmedî, birkaç beytinde yüz-za'ferân, gözyaşı-ergavân arasındaki ilgiye yer verir ki, bu beyitlerin birinde “Yüzümü safran gibi sarı yapıp, gözyaşlarımı da ergavân etmişim.” der.

Yüzümü za'ferânî düzüben
Yaşımı eylemişem ergavânî (Ahmedî, TK VI/6)

Gözyaşı-ergavân arasındaki ilgiye dikkat çeken bir başka şair Bâkî'dir. Şair aşağıdaki beyitte,

Küh-sâr-ı gamda gözyaşı hecrünle dem-be-dem
Hâşâk u hâr şâh-ı gül ü ergavân ider (Bâkî, G-179/2)

diyerek, gözyaşı ile gül ve erguvân arasında ilgi kurar.

XVI. yüzyıl şairlerinden Behiştî Sinan Çelebi (ö.1512) ise sevgilinin gamından dolayı sinesinde biten dağ/yaralar ile erguvân fidanı arasındahem renk hem de şekil açısından bir ilgi kurar ve şöyle der:

Gamundan tâze tâze dâğlarla
Tenüm döndü nihâl-i ergavâna (Behiştî, G-23/2)

4.4. Erguvân-Kanlı Kılıç-Kanlı Ok

Erguvânla ilişkilendirilen bir unsur da kanlı kılıç ya da oktur. Bu ilgede öne çıkan husus yine erguvânın kırmızı rengidir. Divan şairleri içinde özellikle Azmî-zâde Halefî (ö.1630-31) bu tasavvuru çok sık bir şekilde şiirlerinde kullanmıştır. Aşağıda Estergon Kalesi fatihi Vezirazam Mehmed Paşa (ö.1606) vâsfinda kaleme aldığı kasidenin bir beytinde kanlı tîğ/kılıç ile erguvân fidanı arasındaki ilgiye değişik bir tasavvurla yaklaşır ve “Onun kana bulaşmış kılıcı bir erguvân ağacıdır ki, o ağacın gölgesinde insanlar kendilerinden emin bir şekilde hoşça vakit geçirirler.” der.

Bir nihâl-i ergavândur tîğ-i hûn-âlûdı kim
Sâyesinde hoş geçer anun dem-â-dem ins ü cân
(Azmî-zâde Halefî K-37/6)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

XVI. yüzyıl şairlerinden Revânî(ö.1524) bir beytinde erguvânı kanlı ok ile ilişkilendirir ve “ ey sevgili, bu benim yara dolu sinemdeki kanlı okların, sanki lâle bahçesi içinde erguvân fidanını bitirmiş/yetiştirmiş gibidir”, der:

Kanlu tîrûn dostum bu sîne-i pür-dâğda
Lâlezâr içre bitürmişdür nihâl-i ergavân (Revânî, K-27/8)

Hayâlî Bey aşağıdaki beyitte çok güzel bir hayal ve benzetme ile kılıcı kırmızı bir elbise içindeki yalın yüzlü güzel olarak düşünür ve,

San âl câme içre yalın yüzlü hûbdur
Hûn-ı adû ile dönicek ergavâna tîg (Hayâlî Bey, K-19/11)

der ve kılıcın düşmanların kanı ile erguvâna benzeyeceğini belirtir.

4.5. Erguvân-Kan

Renk ekseninde erguvânla ilgi kurulan bir başka unsur da âşîğın kanıdır. Söz konusu kan, ya âşîğın gözünden ya da sevgilinin bakışının somut birer delili olan kılıç, ok veya mızrağın âşîğın sinesinde açtığı yaralardan akar. XVI. yüzyıl şairlerinden Emrî (ö.1575) “Gözüm kana bulaşmış kirpikler ile öyle bir havuza döndü ki, o havuzun etrafı erguvân fidanı ile süslenmiş ola.” Diyerek kanlı göz yaşı ile erguvân arasında bir ilgi kurar:

Gözüm müjgân-ı hûn-âlûd ile bir havzâ döndi kim
Müzeyyen ola etraâfi nihâl-i ergavân ile (Emrî, G-476/2)

Mezâkî (ö.1677) ise şerha şerha olmuş sinesinden akan kanlar ile vücudunun baştan başa erguvânın rengiyle aynı renkte olmasını ister:

Saçılsun şerha şerha sîneden hûn-ı dil-i sad-çâk
Vücûdum ser-te-ser hem-rengi-i nahl-i ergavân olsun
(Mezâkî, G-343/3)

XVII. yüzyılın önde gelen devlet adamı ve şairlerinden biri olan Şeyhülislâm Yahyâ gözlerine seslenir ve “ Ey gözüm, (yaşlarla)benim tenimi erguvân şekline döndür ki, benim bu hâliyle bir mihnet fidanına benzesin ve ona su yerine kan yürüsün” diyerek gözden akan kanlı yaş ile erguvân arasında güzel bir ilgi kurar ve şöyle der:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Erguvân şekline döndür tenüm ey dide benüm
 Nahl-i mihnetdür ana su yirine kan yürisün
 (Şeyhülislâm Yahyâ, G-283/2)

4.6. Erguvân-Sevgilinin Elbisesi

Sevgilinin giydiği elbise de tıpkı sevgilinin yanağı gibi erguvân renkli oluşuyla dikkat çekicidir ve özellikle Bâkî erguvân-elbise ilişkisine birkaç şiirinde yer vermiş, dahası divanındaki 390 no'lu gazelinin bütün beyitlerinde erguvân-câme ilişkisini farklı tasavvur ve tahayyülere konu etmiştir.

Örneğin söz konusu gazelin ikinci beytinde sevgiliye seslenerek “Sevgilim senin erguvân renkli elbiseni görüp de kan ağlasam ne olur? Çünkü akarsuya karşı yetişen erguvân yaraşır.” diyerek sevgilinin giydiği elbise ile erguvân, şairin döktüğü göz yaşı ile de akar su arasında güzel bir ilgi kurmuştur:

Ergavânî câmeni görüp n’ola kan ağlasam
 Yaraşur âb-ı revâna karşı zîrâ ergavân
 (Bâkî, G-390/2)

Bâkî aynı şiirin mahlas beytinde ise “kanına girmek” deyimini başarılı bir şekilde kullanarak oldukça güzel bir hayali şöyle dile getirmiştir: “O serv-i revanı/sevgiliyi ergavânî elbise giymiş sanmayınız; o, gönlü hasta olan/âşık Bâkî’nin baştan ayağa kanına girmiştir.”

Kanına girmiş boyınca Bâkî-i dil-hastenün
 Ergavânî câme geymiş sanmañ ol serv-i revân
 (Bâkî, G-390/6)

Aynı hayali Şeyhülislâm Es’ad Efendi (ö.1752) “Çimenlikte erguvân ağacı açıldı zannetmeyiniz. Kırmızı bir elbisesi ile bir servi boylu/sevgili gezmektedir.” diyerek dile getirmiştir:

Çemende nev- nihâl-i ergavân açıldı zann itme
 Hıram eyler kabâ-yı âl ile bir serv-kad dilber
 (Şeyhülislâm Es’ad, K-6/8)

4.7. Erguvân-Şarap

Divan şairlerinin erguvânın renginden hareketle en fazla ilgi kurdukları unsur hiç kuşkusuz şaraptır. Öylesine ki erguvân ile ilgili şiir yazar şairlerin tamamına yakınının mutlaka erguvân-şarâb ilişkisine atıfta bulunduğu dikkat çeker. Sadece XVI. yüzyılın değil,

bütün bir Divan şiirinin önde gelen şairlerinden biri olan Bâkî'nin bir başka özelliği de şiirlerinde renk unsuruna ayrı bir önem vermiş olmasıdır. Bu bağlamda şair, özellikle erguvânın kendine has rengine ayrı bir önem vermiş, birbirinden zengin çağrışımlara konu etmiştir. Örneğin şarap-erguvân ilişkisini konu alan bir şiirinde, Bâkî, meyhane sakinlerine şöyle seslenir: “Ey meyhane sakinleri, sakın gönlünüzde gama, kedere yer vermeyin, onları tutmayın. Eğer tutacaksınız, eğlence, safa meclisinde erguvân renkli şarap dolu kadehi tutun.” Bu beyit aynı zamanda şairin hayata bakış açısının da küçük bir göstergesi gibidir:

Ey sâkinân-ı mey-gede tutman gönülde gam
Bezm-i safâda câm-ı mey-i ergavân tutun (Bâkî, G-281/1)

Necâtî Bey (ö.1508) de erguvân-şarap ilişkisini konu edindiği bir beytinde “Ey Necâtî eğer gamdan kurtulmak istiyorsan gel, gönül cür'asını erguvânla/şarapla dolu içki kadehine at” diyerek gönlünün derinliklerinde tortulanmış gam keder cürasını erguvân renkli şarapla dolu kadehe atarak, ondan kurtulmasını ister:

Gamdan halâs ister isen gel Necâtîyâ
Dil cür'asını câm-ı mey-i ergavâna at (Necâtî Bey, G-33/7)

Divan şiirinde rind/âşık/şair ile zâhid/rakib arasındaki çekişmenin tipik bir örneğini Hafîd (ö.XVIII) divanında erguvân aracılığıyla ortaya koymuştur: “Zâhid erguvân renkli şarabı bulsa sabaha kadar içer; ancak başkalarının elinde görse, sakın bunu içmeyin; çünkü bu şeytan işidir, der.”

Şarâb-ı erguvân bulsa içer tâ subha dek zâhid
Görünce gayrıda der ki sakın bu fi'l-i şeytândır
(Hafîd, G-75/4)

Nâmî de aşağıdaki beytinde zâhid yerine sofîyi koyar ve “Ey sofî, harabat/meyhane köşesine gelip erguvân renkli şarabı çek de kadeh aynasında ne gibi haller var, gör.” der.

Ne hâlet var göre âyîne-i sâgarda ey sôfî
Gelüp kûy-ı harâbâta şarâb-ı ergavânı çek (Nâmî, G-239/2)

XVI. yüzyıl şairlerinden Cinânî (ö.1595) bir şiirinde “Gel ey sâkî bize bir erguvân kadehi sun ki, bunun her bir katresi cana can versin.” diyerek şarap yerine erguvânı kullanma yoluna gitmiştir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Gel ey sâki sun bâde-i erguvân
Vire tâ ki her katresi câna cân (Cinânî, M, 1292)

Fuzûlî (ö.1556) ise bir beytine erguvân renkli şarap ile
kevser arasında bir ilgi kurar ve,

Ukbâda kevser istemesin rind-i mey-gede
Dünyâda bes değil mi mey-i ergavân içer (Fuzûlî, G-77/4)

diyerek “meyhânedeki rind öbür dünyada kevser istemesin,
çünkü onunu bu dünyada içtiği erguvân şarabı ona yeteceğini, belirtir.

Mezâkî de aşağıdaki beytinde, “Ey sâkî, çok uzun
zamandan beri senin dudağının la’l gibi olan kırmızılığının
düşüncesiyle, elimden erguvân renkli şarap kadehi düşmedi.” diyerek
erguvân ile şarap ilişkisine göndermede bulunur:

Çok zamandır fikret-i la’l-i lebünle sâkiyâ
Destden câm-ı şarâb-ı ergavânî düşmedi (Mezâkî, G-432/2)

4.8.Erguvân-Dil

Son olarak Fuzûlî aşağıdaki beytinde erguvânın her bir
yaprağını dile getirir ve bu yaprakların sürekli bir şekilde Hz. Ali’yi
methettiklerini belirtir. Beyitte erguvân yaprağı berg ile zebân/dil
arasında hem şekil hem de renk açısından kurulan ilgi dikkat çekicidir.
Ayrıca erguvân ağacının yaprağını açması hadisesini Hz. Ali’nin
methi nedenine bağlaması da güzel bir hüsn-i talil sanatıdır.

Sahn-ı çemende erguvân her bergini etmiş zebân
Tekrâr eyler her zaman medh-i Aliyyü’l-Murtezâ
(Fuzûlî, K-8/14)

4.8. Diğer

Divan şiirinde âşığın temel özelliklerinden birinin sevgiliye
kavuşamamanın verdiği acıyla sürekli bir şekilde ağlaması olduğu
daha önce belirtilmişti. Daha çok olumsuz bir anlamla karşımıza çıkan
bu beyitlerden sonra Emrî aynı temayı olumlu bir bakış açısıyla işler
ve şöyle der: “Gözüm kana bulaşmış kirpiklerimle öylesine bir havuza
döndü ki, sanki her taraf erguvân fidanı ile süslenmiş gibi oldu.”
Beyitte kanlı gözyaşına bulanmış kirpiklerin erguvân fidanına
benzetilmesi hayali işlenmiştir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Gözüm müjgân-ı hûn-âlûd ile bir havza döndi kim
Müzeyyen ola etrâfi nihâl-i ergavân ile (Emrî, G-476/2)

Erguvânla ilgili bir başka orijinal hayal ve benzetme Bâkî'nin aşağıdaki şiirinde karşımıza çıkar. Şiirde aynı zamanda toplum hayatından küçük bir kesiti de görmek mümkündür. Şair şöyle diyor: "Erguvân ağacı/fidanı bu haliyle bağ ve baharın süsü olmuş. Sanki bayram yerinde salınarak yürüyen o seçkin sevgili midir?"

Zînet-i bâg u bahâr olmuş nihâl-i ergavân
Îd-gehde salınur mahbûb-ı müstesnâ mıdur (Bâkî, G-123/2)

Sonuç olarak Divan şiirinde erguvânla ilgili hayal ve çağrışımların öncelikle ve çoğunlukla yukarıdaki örneklerde dile getirilen konular çerçevesinde işlendiğini belirtmek gerekir. Ayrıca yine örnek beyitlerde de görüleceği üzere şairlerin daha çok erguvânın renginden hareket ettiklerini, gül ve lâle gibi çiçeklere yüklenen bazı anlamları erguvâna da yükledikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda özellikle başta şarap olmak üzere hem sevgiliye ait yüz, yanak ve dudak gibi güzellik unsurlarını hem de âşığa ait kanlı gözyaşı ile kanlı sîneye birbirinden zengin tasavvurlarla göndermelerde buldukları tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan ve Diğerleri; **Fuzûlî Divanı**, Akçağ Yay., Ankara, 1990.
- BAYTOP, Turhan; **Türkçe Bitki Adları Sözlüğü**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1997.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet; **Vasfî Dîvanı**, Tenkidli Basım. İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1980.
- DURŞUN, Haluk; Boğaziçi'nde Erguvân Bayramı" **Zaman Gazetesi**, 6 Mayıs 1998.
- ELÇİN, Şükrü; **Türk Edebiyatında Tabiat**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1993.
- GÖKALP, Halûk; "Fasîhî Divanı, İnceleme-Metin." Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2001.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

- DOĞRUYOL, Hasan; Erguvân Üzerine
<http://www.uludag.edu.tr/dergi13/erguvân.pdf>;
17.03.2007
- KETSELLİ, Raif Necdet; **Resimli Türkçe Kamus**, Haz. Recep Toparlı ve Diğerleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2004.
- KAVRUK, Hasan; **Şeyhülislâm Yahyâ Divânı**, MEB Yay., Ankara, 2001.
- KAYA, Bayram Ali; “**Azmîzâde Halefî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni.**” Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne, 1996.
- KÜÇÜK, Sabahattin; **Bâkî Divânı, Tenkitli Basım**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara, 1994.
- Mütercim Âsım Efendi; **Burhan-ı Katı**, Haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2000.
- OKAY, M. Orhan; “Boğaziçi Hâlâ Güzel,” **Bir Başka İstanbul**, İstanbul, 2002.
- OKAY, M.Orhan-Ayan, Hüseyin ; **Şeyh Gâlib, Hüsn ü Aşk**, Dergâh Yay., İstanbul, 2000.
- ONAY, Ahmet Talat; **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993.
- PALA, İskender; **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989.
- SARAÇ, M. A. Yekta; **Emrî Divanı**, Eren Yay., İstanbul, 2002.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi ; **Beş Şehir**, M.E. G.S.B. Yay., İstanbul, 1998.
- TARLAN, Ali Nihad; **Hayâlî Bey Divanı**, Akçağ Yay., Ankara, 1992.
- TARLAN, Ali Nihad; **Necâtî Bey Divanı**, Akçağ Yay., Ankara, 1992
- TULUM, Mertol- Tanyeri M.Ali; **Nev'î Divanı**, İstanbul, 1977.
- Türkçe Sözlük ; Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1988.
- ÜNAL, Hacer; “**XVIII.yy. Divan Şairi Hafîd, Hayatı, Eseri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni.**” Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara, 2003.
- ÜNVER, Süheyl; “Erguvânlar ve Boğaziçi” **Sabah Gazetesi**, 12 Mayıs 1966.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

YAKAR, Halil İbrahim; “**Gelibolulu Sun‘î Dîvânı ve Tahlili.**”
İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2002

YAŞIN, Mehmet; Erguvân Üzerine, **Hürriyet Gazetesi**, 4 Nisan 2004

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*